

ΟΜΗΡΟΣ

Έτος Β'.

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ 1874.

Φυλ. Η'.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΒΑΡΑΤΕΙΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος.)

~~~~~

Ὁ καθηγητὴς Γουβερνάτος ὅμως, ἐνῶ ἡ-
ρύετο χάριν τῶν ἐμπνευσμένων τοῦ Βραχ-
μανισμοῦ ὁπαδῶν ἓνα τῶν ψαλμῶν ἐκεί-
νων, οἵτινες τοσοῦτον ἀκριβῆ παρέχουσιν
ιδέαν τῆς μεγαλοφυΐας, τῶν ἐθίμων καὶ
τῶν δεισιδαιμονιῶν αὐτῶν τῆς Ἰνδικῆς, δὲν
ἀντέγραψεν αὐτὸν τυφλῶς. Ὁ ἐπιστήμων
εἶναι μέχρι προλήψεως εὐσυνείδητος, ὅπως
ἐκ δευτέρου χορηγήσῃ τὴν τοπικὴν χροιάν
καὶ τὴν φυσιογνωμίαν χρόνων τοσοῦτον δι-
αφόρων τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ ἐν τῇ διατη-
ρήσει τῶν εὐσιωδῶν χαρακτήρων πολιτι-
σμοῦ τοσοῦτον προβεβηκότος καὶ πρωτο-
τύπου· ἀλλ' ὁ ποιητὴς καλῶς γινώσκει
ὅτι οἱ μεγάλοι ἀριστοτέχναι ἐν τῇ ἀπὸ
θεάτρου ἐφαρμογῇ τῶν ἐπικῶν παραδόσεων
πολλὴν μετεχειρίσθησαν ἀνεξαρτησίαν. Καὶ

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Η'.)

ἰδοῦ, ἐπὶ παραδείγματος, διάβημά τι, ἐ-
παινεθὲν ἰδίως ὑπὸ τῶν ξένων καὶ ἐθνικῶν
κριτικῶν· πόσον ἐπιτυχῶς ὁ ποιητὴς ζω-
γραφίζει ἐν τῷ ἐνυπνίῳ τῆς Δαμαιαντίδος
τὴν ἐξέγερσιν τῶν αἰσθημάτων ἐκείνων, ἅ-
τινα δέον νὰ ἐξασκήσωσι τοσαύτην ἐπιρρο-
ὴν ἐπὶ τοῦ βίου τῆς ἐρωτολήπτου θυγατρὸς
τῆς Ἰνδίας πρὸς συμπλήρωσιν ἀπάντων τῶν
κενῶν αὐτοῦ!

ὦ! ἂν τὴν εἶδες, Σατία, εἰπέ μοι

Καὶ πῶς ἐγένετο ὁ ἔρως.

Σατίας.

Πρὶν ἢ σοι εἶπω νὰ μ' εἴπῃς,

Νὰ μοὶ διηγηθῇς

Ὅποτον εἶδες ὄνειρον . . . .

Τὴν παρελθοῦσαν νύκτα.

Ἡ Δαμαιαντίς (ἐλίγον κατ' ἐλίγον προχω-
ροῦσα).

Ἀπίστευτον τέρας! ἐγὼ ὠναιρεύθην

Πῶς ἐπὶ κλίνης νεφῶν ἐκοιτόμην

Καθεύδουσα γλυκύτατον ὕπνον

Κ' ἡ δρόσος ἔρραινεν ὡς ἀμβροσία

Θεία σιγὰ τὰ μειδιδόντά μου χεῖλη,

Γελῶντα εἰς γέλωτα ἄστρον ξανθῶν.

Τὴν πτῆσιν, τὸ ἄσμα ἀλλοιοῦντα εὐθύμως
 ἀπ' ἄνθους εἰς ἄνθος πτηνὰ τὰ μικρὰ
 Μοῦ ἐπλεκον στέμμα διθυραμβοῦντα.
 Ὅποια ἡ μέθη αὐτῆς τῆς χαρᾶς!
 Ὁ ἄναξ πατήρ μου μ' ἀφύπνιζεν ἄδων
 Τῆς ὥρας ἐκείνης τὴν χαρμονὴν,
 Ἐμειδία δὲ οὕτως, ὥστε μ' ὠμίλει
 Μ' ἀπηύθυνε λέξεις, εἰ καὶ σιγῆλόν
 Τὸ μειδίαμα ἦτο ἐκεῖνο τὸ θεῖον.
 Ἄ! σὺ δὲν ἠξεύρεις εἰσέτι, Σατία,
 Πῶς φέρετ' ἐκεῖνος καὶ πῶς μειδῖται.
 Πῶς, ἐνῶ μειδῖται, ἐν τῷ μέσῳ τῶν στίχων
 Τ' ἀργυροῦ θερισμοῦ τοῦ (α) τοῦ περικοσ-
 μούντος
 Τ' ἀμυρόν πρόσωπόν του, ὅποσον ὠραῖος
 Εἶναι ἐκεῖνος ὁ Βιμαδένας.
 Ὅποσον ὠραία ἐκείνη ἡ μεγάλη
 Λευκὴ κεφαλὴ ἐπ' ἐμοῦ προσκυνούσα . . .
 Ὑπέτρεμεν οὐλὴν γλυκὰ, σιγαλὰ
 Μοὶ ἄφινε φίλημα λίαν ἡδύ.
 Τὸν ἄνακτα οὕτως πατέρα μου εἶδον
 Τὴν νύκτα, καὶ ἄδοντα νὰ μ' ἀφύπνιζῃ,
 Ἐμὲ ἐνατενίζων καὶ προσμειδιῶν.
 Καὶ τέλος ἀβρότης μεγάλη ἀνῆψεν
 Ἐπὶ τῶν διψώντων χειλέων θερμὸν
 Ἐν φίλημα, πρὸς με δὲ ἔκυψ' αὐτός.
 Ἐπὶ τοῦ μετώπου δ' αὐτίκα ἡσθόμην
 Θερμότητα κείνου τοῦ πατρικοῦ
 φιλήματος οὖσαν ἐγκεχυμένην.

(α) Ἡ προσδοκία τοῦ Μεσσιασμοῦ, ὅθεν λα-
 τινιστὶ Messe λειτουργία πρὸς θερισμὸν τῶν κα-
 λῶν καρπῶν τῆς εὐεργεσίας παραβολικῶς λόγου
 χάριν. Ἄλλος ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ
 θερίζων. Ὁ θερίζων, οὗτός ἐστιν ὁ Μεσσίας,
 τοῦθ' ὅπερ ἐπιμαρτυρεῖ ἡ ἐτυμολογία τοῦ ἰδανι-
 κοῦ τούτου ὀνόματος, ὅπερ ζητεῖ ὑπόστασιν σαρκός.
 Θερισμός δὲ ἡ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπόδοσις,
 ἦν καὶ οἱ Ἑβραῖοι θέλουν παραδεχθῆ ὑπὸ τὸ
 σκηπτρον τῆς λατρείας τοῦ ἀπροσώπου Λόγου,
 ὃν διὰ τοῦ μαρτυρίου προσωπικὸν κατέστησαν,
 ἀνεπαίσθητως παρεξηγήσαντες τὴν ὑψηλὴν αὐ-
 τοῦ ἀποστολῆν, «φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐ-
 θνῶν καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραὴλ.»
 «Δεήθητε οὖν τοῦ Κυρίου τοῦ θερι-
 σμοῦ, ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν
 αὐτοῦ. (Εὐαγγέλιον. κατὰ Ματθ. κεφ. 1'). Αἱ
 προφῆσαι δὲν παρέρχονται, λέγουσιν.

Σημ. τοῦ Μεταφρ.

Ἀστραπὴ ἀπεκάλυψε τὸ πρόσωπόν μου
 Τὰ ὄμματ' ὑπνώττων ἠνέωξα κ' εἶδα
 Εὐμορφὸν θαῦμα! — τοῦ δὲ βασιλέως
 Τὴν πανάργυρον κόμην, ὡς τῷ νεαρῷ
 Γηλίῳ (α), εὐθέως χρυσῷ νὰ φλογίζῃ
 Τὰς ὠχρὰς παρειὰς δὲ τοῦ Ἀνακτος εἶδον
 Μὲ τῆς Κασμέρας τῶν ῥόδων τὸ χρῶμα
 Βαφείσας εὐθύς, κ' εἰς τὸν βασιλέα,
 Καθὼς εἰς ἡμᾶς, τὸ εὐρὺ κείνο στῆθος
 Ἐπὶ τῆς ὠραίας τοῦ βίου ὁρμῆς
 ἀσθμαίνον νὰ πάλῃ παλμούς τῆς ζωῆς.
 Ἐφώνησα τότε φωνὴν τῆς χαρᾶς μου,
 Κ' ἠτένισα ἡ εἶδα, Σατία, Μανόη
 Οὐδέποτε τόσον ὠραῖον καὶ λάμπον
 Τὸ ἄστρον δὲν εἶδον ποτὲ τῆς ἡμέρας
 Τῷ βολβῷ δὲ μοὶ ἔνευε τῷ κυανῷ του,
 Γλυκείας παρέχων ἐλπίδας πρὸς με,
 Λευκὰ δ' ἐλεφάντων παρίστα ὅσῃ
 Εἰς τὸν γέλωτά του ψηλὰ ν' ἀπαστράπτουν
 Περίχρυσοι στίχοι ἐπὶ τοῦ προσώπου
 Θάλλοντες ἦσαν εἰς κόσμος χαρᾶς.
 Τὸ βλέμμα μου τότε κ' ἡ ἀναπνοή μου,
 Αἰχμάλωτα ὄντα μακρὰς ἡδονῆς,
 Μὲ πόθον τοῦ Ἰνδρα ἀπήλαυον ταῦτα
 Παράδεισον· τέλος ἠθέλησε κ' εἶπε.
 Κἀγὼ ἄλλὰ μάτην τὰ χεῖλη ἡσθάνθην
 Ὑπ' ἐλαφροτάτου νὰ τρέμουν σπινθῆρος.
 Ὡς τὸ φίλτατον φάσμα μου ὕψωσα χεῖρας,
 Ἐπ' ἐμοῦ δὲ ἐγγέων ἐν φῶς, ἡδονὴν,
 Τοῦ προσώπου ἐκείνου κατέρριψ' ἐκ νέου
 Τὴν λάμπουσαν δόξαν, καὶ τότε ἀνῆψαν
 Αἱ φλέβες μου πᾶσαι, καὶ ἐξυπνῶ.
 Μὲ πλάνον δὲ ὄμμα ἄλλο δὲν εἶδα
 Εἰμὴ τὰς φευγούσας, τὰς λευκοφαίους
 Σκιὰς τῆς νυκτός.
 Σατίας.

Τὸν Ἐρωτα εἶδες.

Δαμαϊαντίς

Ἀλλὰ καὶ πῶς εἰς ὄνειρον

Μόνον αὐτὸς ἐφάνη; . .

Πρὸ μικροῦ ὁ Κάρολος τοῦ Ζαλὲ, συνέ-
 χαιρε τῷ συγγραφεὶ τοῦ Βασιλέως Νάλα ἐ-

(α) Ἀντὶ ἡλείῳ παρ' Ὀμήρῳ κ. τ. λ. καὶ κοι-
 νῶς νῦν ἡλίῳ Γήλεμον, φῶς μου, ἀ-
 δουσι τὰ δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος ἄσματα ἐν ἀρ-
 χῇ μόνον τοῦ στίχου εὐχρηστον τὸ Γήλιος.

πὶ τῇ ἐκφράσει αἰσθημάτων αἰωνίως ἀληθῶν, καὶ διότι ἐγνώρισε νὰ τροποποιῇ τὴν θαυμαστὴν Ἰνδικὴν ψαλμωδίαν, χωρὶς νὰ ἀφαιρέσῃ οὐδαμῶθεν τὸν χαρακτῆρά της. Ἡ σημαντικωτέρα τῶν μεταβολῶν τούτων εἶναι ἡ παρεμβολὴ τοῦ αἰτίου, ἐφ' ᾧ ὁ Νάλας ἀποκτᾷ τὴν δυσμέλειαν τῶν θεῶν, προσβολῆς τινος γενομένης παρὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κατὰ τοῦ Βαχούκα βραχμάνος τινὸς «δὲς γεννηθέντος» σφάλμα, τὸ ὁποῖον ὁ Βράμας πρέπει νὰ εἶναι τοσοῦτον ὀλιγώτερον διχτεθειμένος νὰ συγχωρήσῃ, ὥστε οἱ πρίγκηπες ἐδύναντο (ὡς τοσάνις ἐπραξεν ἐν τῇ Δύσει ὁ Κάρολος Μάρτελλος καὶ οἱ ἀπομιμηταὶ του, οἱ Νορμανδοὶ ἐκεῖνοι βασιλεῖς «πολέμοι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας,» περὶ ὧν ὁμιλεῖ ὁ κόμης τοῦ *Montalembert*, καὶ ἐκεῖνοι οἱ Χωχενστόφφεν ὧν ὁ *Raumer* διηγῆθη τὰς τρομερὰς κατὰ τοῦ παπισμοῦ διενέξεις) νὰ ἀποπειραθῶσιν, ὥπως παραγνώρισωσι τὰ ἱερὰ δικαιώματα τῆς φυλῆς τῶν κληρικῶν, ἐξελθούσης ἐκ τῆς ἰδίας κεφαλῆς τοῦ Πλάττου, τῶν Βραχμάνων ἐκείνων «ἀντικείμενον σεβασμοῦ παρὰ τοῖς ἰδίῳις θεοῖς (α). Ὁ Νάλας γίνεται ἔνοχος τοῦ πταίσματος τούτου, τραυματίζων δι' ἐνδὲς βέλους πρὸς ἄμυναν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ δύο ὠραίους καὶ γενναίους ἵππους, δωρηθέντας παρὰ τοῦ Ἰνδρα καὶ πτερωθέντας ἅμα τῇ θεᾷ τριῶν κοράκιων παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ διευθυνθέντας κατὰ τοῦ παιδίου. Ἡ ποικιλία αὕτη χορηγεῖ εἰς τὸν ποιητὴν τὴν εὐκαιρίαν νὰ θέσῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸν χαρίεντα τύπον τοῦ νέου Βιμαδένα.

Ἄλλ' ἐὰν ὁ καθηγητὴς Γουβερνάτος ἐπίστευσεν ὅτι ἐδύνάτο νὰ τροποποιήσῃ ἔννοiάν τινα τοῦ ποιητοῦ, ἀπέστη τῆς ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας τῶν θείων προσώπων μεταβολῆς. Ὁ Ἰνδρας ὢν, ὡς ὁ Ζεὺς, ὁ θεὸς τοῦ ὁ-

ρατοῦ στερεώματος, ὁ ἐπὶ τῆς ἀπεξηραμένης γῆς τὴν γόνιμον ῥίπτων βροχὴν (δ), ἀπώλεσε πολὺ τῆς σπουδαιότητος αὐτοῦ μετὰ τὴν θεολογικὴν ἀνάπτυξιν, ἥς ὑπέρτατατον δόγμα εἶναι ἡ Τριμαρτιάς. Ἄλλ' οἱ ἥρωες τοῦ Μαχαβαράτα δεικνύουσιν ὅτι ἡ φυλὴ τῶν μαχητῶν ἐσέβετο μεγάλως τὸν Θεὸν ἐκεῖνον, τὸν τοσαύτην φέροντα τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν θεότητα τοῦ ἐλληνικοῦ πανθέου καὶ οὐτινος ἡ ἰδιάζουσα κλίσις ἦτο ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένη πρὸς τὸν ἡρεμισμὸν παρ' ᾧ ἡ Ἰνδικὴ θεοκρατία ἐτι μᾶλλον προσῆγγισε.

Ὁ καθηγητὴς Γουβερνάτος τίθησιν ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ Νάλα εἰδὸς τι ὕμνου εἰς ἐπαινὸν τοῦ Ἰνδρα, ἐν ᾧ ζωντῶς πραγματεύονται αἱ κυριώτεραι τοῦ θεοῦ ἐπιχειρήσεις, ὁποῖαι εὐρίσκονται ἐκτεθειμέναι ἐν ταῖς διαφόροις ὕμνοις τοῦ *Ῥιγβεδᾶ*. Ὁ ὕμνος εἶναι τότε σχῆμα καὶ τὴν οὐσίαν ἠχῶ πιστὴ τῆς βεδικῆς ποιήσεως.

Ἰνδρας ὁ παντοδύναμος πρὸς σὲ μὲ διευθύνει,
Ἰνδρας ὁ ἀναξ τῶν Θεῶν, τὴν δόξαν τοῦ ὁ-

παίου
Τὸ Σῦμπαν διηγείται, τὸν ἀποτρόπαιον
Βρυτῆ

Τὸν νεφεληγερέτην χρυσοκεράνῳ σ' ἔρριψε
Ἵ τὰ τάρταρ' ἀπ' τὰ ὕψη, εἰς αἰωνίαν ἄβυσ-

σον.
Ὁ Σοῦσνας τότε ἀμείλικτος ἐκάλυπτε τὸν
κόσμον

Διὰ ἀτμῶν βαρέως.
Τὴν ἀποκῆρυξεν αὐτοῦ διέρρηξεν ὁ Ἰνδρας,
Καὶ αὐθις δὴ ἀνέπνευσεν ὁ καθαρὸς ἀἷρ,
Ἐκ δὲ τῶν κεκλεισμένων πηγῶν ἀπολυθέντα
Τὰ κύματα πτερόεντα ἐπὶ τῆς σφαίρας πί-

πτουν.
Καλῶς βεβαίως ἐπραξεν ἐν τῷ αὐτοῦ σπη-

λαίῳ
Τῶν οὐρανίων γυναικῶν τὸν ὕπνον νὰ ἀρπάσῃ.
Ὁ Ἰνδρας ἀνεκάλυψε μὲ μαγικὴν τὴν τέχνην

Loiseleur Deslongchamps, ἐν τῷ C. Pauthire, τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς Ἀνατολῆς, 332 — 460.
(δ) Ὑεὶ ὁ Ζεὺς, λέγει ὁ Ἀλκαίος.

(α) Νόμοι τοῦ Manu 1—31—33, ια. § 4. Οἱ νόμοι οὗτοι τῶν Ἰνδῶν λεγόμενοι Μανάδα-
δάρμα-σάστρα, περιέχουσι 2,684 στροφάς διηρη-
μέναι εἰς 12 βιβλία· ἀπεδόθησαν δὲ τῷ Manu.
Ὁρα ἐγκυκλοπαιδεῖαν Ἰνδικὴν ἀρθρ. Manu. Ἐὰν
δυνήθῃ τις, ἃς ἴδῃ τὴν μετάφρασιν, πόνημα τοῦ

Καὶ τὰ τυφλὰ κρυφύετα καὶ ἀπὸ τῆς ἀγ-
κάλης
τῶν δαιμόνων τῆς αἰσχρᾶς τὰς αἰχμαλώ-
τους θείας

Νύμφας ἠλευθέρωσε. — »

Ὁ τριαύτης προσφέρων ὑπηρεσίας Ἰνδρας
πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς κύριος τοῦ Οὐρανοῦ,
προστάτης τῶν ἀγνῶτων, ἐν ἐνὶ λόγῳ εὐ-
εργέτης τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ Ἰνδρας, λέγει ἡ Ἰνδικὴ ἐγκυκλοπαιδεία,
κάνει τῷ ὄντι παραχωρήσεις πρὸς τοὺς ἐπι-
καλουμένους αὐτὸν θνητοὺς καὶ οὗτοι τῷ
παρέχουσι τροφὴν (ἀπανταχοῦ οἱ παρὰ τοῖς
ἀρχαίοις θεοὶ αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην θυ-
σιῶν οὐδὲν ἥσσον ἢ οἱ ἱερεῖς) ὅτι ἂν αὐ-
τοὺς ζητήσωσι: μόσχον, ἵππους, γῆν, λά-
χανα, ἄχυρον, δένδρα, χρυσόν, πλούτη, σύ-
ζυγον καὶ υἱούς. Οἱ δὲ θύται τοσοῦτον βα-
σίζονται ἐπὶ τῆς ἐλευθεριότητος τοῦ θεοῦ,
ὥστε ἀληθῶς σιμωνιακῶ τῷ τρόπῳ ἐμπο-
ρεύονται. Ποῖος ἀγοράζει, λέγει αἰοιδός τις,
τὸν Ἰνδραν μου ἀντὶ δέκα μόσχων;

Ἀλλὰ λέξεις τινὲς τοῦ αὐτοῦ Ἰνδρα διε-
γείρουσι τὴν σκέψιν ὅτι ἔπρεπεν αὐτὸς νὰ ἀ-
ναγνωρίσῃ μίαν δύναμιν διαρκεστέραν τοῦ
« ἀνακτος τῶν θεῶν », οὗτινος ἡ ἐκδίκησις
δεσπόζει ὡς ζοφερά νεφέλη εἰς τὰ τελευταῖα
μέρη τοῦ δράματος.

Τῇ ἀληθείᾳ ἡ αἰωνία καὶ ἄπειρος οὐσία(α),
τὴν ὁποῖαν αἱ μὲν αἰσθήσεις δὲν δύνανται νὰ
φθάσωσι, τὸ δὲ πνεῦμα δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ
συλλάβῃ, ἡ ἐν τῷ Βράμα ἐκδηλωθεῖσα (ὑπὸ
τὴν ἄρρητα μορφήν τοῦ ὀνόματος τούτου),
ὅστις διὰ τοῦ ἑαυτοῦ λόγου (Vāc ὁ λό-
γος τῶν Πλατωνικῶν) τὸ πᾶν ἐπλασεν, ἀ-
πολήγει διὰ τῆς ὑποκαταστάσεως αὐτῆς
παρὰ τῶν θεοτήτων τῆς νεότητος, τοσοῦτον
ποιητικῶς ἐξυμνηθεῖσων ὑπὸ τῶν ποιμένων
τῶν μεσημβρινῶν ἐξ Ἰμαλαίων ῥαψῶδων,
ὥστε καὶ ἡ ζωὴ καὶ ψυχὴ αὐτὴ ὑπὸ τῆς με-
λωδίας ἀπορροφᾶται. — Ὁ αὐστηρὸς Βρά-

μας, ἡ τῇ διανοίᾳ εὐπρόσιτος θεότης, εἶπετο
νὰ μεγαλυνθῇ διὰ τῆς αὐτῆς θεοκρατίας
παρὰ λαῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἡ θεολογία το-
σοῦτον μεγάλην ἔλαβεν ἀνάπτυξιν. Ὁ μι-
κρὸς Βράμας, ἐνῶ διδάσκει τὰ παιδία, ἐκτί-
θῃσι τὰ δόγματα τοῦ « Μεγάλου Πατρὸς »,
τοῦ μόνου « Ὑπερόχου », τοῦ « κυρίου τῶν
πλασμάτων » ὅστις δὲ προσβάλλει τὸν δι-
δάσκαλόν του, λέγουσιν αἱ μητέρες εἰς τὰ
πεφοβισμένα τέκνα των, προσβάλλει αὐτὸν
τὸν ἴδιον.

Ὁ Βράμας εἶναι ὁ λυτρωτὴς ἐπικαλούμε-
νος παρὰ τῶν θυμάτων τῶν παθῶν, ἡ προ-
σωποποίησις τῆς δικαιοσύνης, ἡ ἐκθέτουσα
εἰς κίνδυνον τὴν πίστιν καὶ αὐτῶν τῶν μάλ-
λον εὐσεβῶν, ἡ τῶν πάντων χορηγὸς καὶ τῶν
πάντων ἀφαιρέτης, ὁ δυνάμενος τέλος πάν-
των νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν
θυσίαν τοῦ ἰδίου υἱοῦ.

Ὁ Πανθεῖσμός ὅθεν ἀντεκατέστη ὑπὸ τῆς
λατρείας τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, ἐπι-
τρέπων τὴν ὑπόστασιν μετὰ τῆς συνήθους
ἀδιαφορίας, ἦν τὰ τοπικὰ ζητήματα ἐμ-
πνέουσιν ἀπανταχοῦ τοῦ δόγματος τούτου,
— τῶν τοσοῦτων δημοφιλῶν θεησκευτικῶν
ἐθιμῶν.

Συγγραφεὺς τις, καθολικὸς τὸ δόγμα, ἐπὶ
μακρὸν χρόνον ἐν τῇ Ἰνδικῇ διατρίψας, κα-
λῶς ἐκφράζει τὴν σκέψιν τῶν πεπαιδευμέ-
νων λέγων, « Οἱ Ἰνδοὶ δὲν ἀναγνωρίζουσιν
« εἰμὴ ἐν μόνον ὑπέρτατον Ὄν καὶ δὲν εἶναι
« καθόλου εἰδωλολάτραι, ὡς μέχρι τοῦδε ὁ
κόσμος ἐστοχάζετο. Αὐτοὶ λατρεύουσι τὰς
« εἰκόνας τῶν θεοτήτων αὐτῶν ἀκαρᾶλλά-
« κτως, ὡς οἱ Καθολικοὶ ἐκεῖνας τῆς Παρθέ-
« νου, τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων, εἰ καὶ ὁ
« ἀνόητος καὶ ἀμαθὴς τῆς Ἰνδικῆς ὄχλος,
« καθάπερ ἐκεῖνος ἄλλων χωρῶν, ἀγνοεῖ ὅ-
« τι σκέπτεται, ὅτι πράττει ἢ ὅτι πιστεύ-
« νει ». Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὁ Rammo-
hum-roy ἐστήριξε τὴν γνώμην ταύτην ἐπὶ
πολλῶν γεγονότων.

Πλὴν ὁ εὐπαιδευτὸς Βραχμὰν καὶ οἱ
τὴν γνώμην αὐτοῦ καθιερώσαντες οὐδε-
μίαν χαίρουσιν ἀκρίβειαν διότι συγχέουσι
λίαν διαφόρους ἐποχάς. Ἡ Ἰνδία περιῆλθεν

(α) Βράμας ἡ αἰωνία, θαυμαστή, ἀκατά-
ληπτος οὐσία, ἀπανταχοῦ διακεχυμένη, αἰτία ἐ-
όρατος, λεπτή, περιέχουσα ἐν ἑαυτῇ πᾶν τὸ ὑ-
πάρχον καὶ μὴ ὑπάρχον, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ μέ-
γας πατήρ ».

εἰς τὰς ἐνεστώσας αὐτῆς δοξασίας ὀλίγον κατ' ὀλίγον· κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῶν ἐποποιῶν ἀπέβαινεν εὐκολος ἢ ἐν τῷ χαρακτῆρι καὶ τῇ φυσιογνωμίᾳ τῶν Θεῶν ἀναγνώρισις τῆς περὶ τὴν καταγωγὴν καὶ τὰς τάσεις αὐτῶν διαφορᾶς.

Ὁ Ἰνδρας, τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς τοῦ Θεοῦ, ὑποδείκνυσιν ἡμῖν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ Βασιλέως Νάλα, εἶναι αἰετοεὶς ὁ αὐθάδης Θεὸς, οἰκεῖος, ἰδιότροπος παρὰ τοῖς Βέδικαις, ἀληθὴς Ἰλιάδος Θεὸς, ἀναμιγνύμενος μετὰ τῶν *Aryas*, ὡς πρωτότοκος ἀδελφὸς γεννηθεὶς, ὅποτε πᾶς οἰκογενειάρχης, ὁλοσχερῶς ἀπηλλαγμένος πάσης θρησκευτικῆς ἐπιρροῆς, ἐχρημάτισέ ποτε ὁδηγὸς ἐν τῇ ἡθικῇ τάξει καὶ ποντίφηξ ἐν τῇ πνευματικῇ (α). Ὁ ἀδυσώπητος Θεὸς, ὁ « ἐν τῷ οὐρανῷ τοῦ Βράμα » βασιλεύων ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀενάου γαλήνης τῶν θεολογικῶν θεοτήτων, γαλήνης διαταραχθείσης μόνον ἐκ τῶν προσβολῶν γενομένων κατὰ ὀργάνων, τὰ ἴδια ἑαυτῶν συμφέροντα περὶ πολλοῦ ποιουμένων.

Ὁ Βράμας ἀληθὴς, μοναδικὸς, καὶ ἀναλλοίωτος πλάστης μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἀρχαῖος, αἰώνιος, φαίνεται συγχρόμενος μετὰ τῆς ἀκαταμαχήτου καταστρεπτικότητος, προσφυοῦς τῇ τῶν πραγμάτων φύσει, εἰς ἣν καὶ αὐτὸς ὀφείλει νὰ ὑπακούσῃ καὶ ἥτις εἶναι ἀχώριστος τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς τοῦ Βραχμανισμοῦ, μέχρι τινὸς ἀρχὴ καὶ οὐσία τοῦ ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου κόσμου, δὲν εἶναι βεβαίως Ἑμίρης ὑπέρτατος, αἰώνιος καὶ μεμονωμένος τῶν οὐρανῶν κάτοικος, καθὼς ὁ Σημητικὸς Ἀλλάχ, ὁ δίκην ἀπολύτου κυριάρχου δεσπόζων τῶν φθαρτῶν αὐτοῦ ἔργων :

Τὰ πάντα ἄγων μόνος του καὶ ἑαυτῷ ἀνάγων

(α) Ἐν τῇ βεδικῇ ἡλικίᾳ διάκρισις φυλῆς δὲν ὑπάρχει (ἐγκυκλοπαιδεία Ἰνδική. ἀρθρ. Βράχμαν). Λοιπὸν τότε ἦτο μία ποιμήν, εἰς ποιμήν· ἀλλ' αὕτη εἶναι ἡ προσδοκία τοῦ Χριστιανισμοῦ· ἐπομένως ἡ παπολιτισμένη ἀνθρωπότης ζητεῖ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ἐξ οὗ ἀνεχώρησε σήμερον, ἵνα ἴδῃ αὐτὸ καὶ πιστεύσῃ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς κύκλου. Σ. τ. Μ.

Ἡ ὑπερτάτη βούλησις, ὑπέρτατός τοῦ νόμος
(*Tirant tout de soi seul, rapportant tout à soi*)

La volonté suprême est sa suprême loi). Αὐτὸς ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ *Spinoza*, τοῦ *Lessing* καὶ τοῦ *Schelling* τοῦ ἀναγνωρίζοντος « τὸν ὑπέρτατον αὐτοῦ νόμον », οὐχὶ ἐν τῇ προϋσταμένη τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ ἀκαταμαχήτῳ δυνάμει, καταστρεπτικῶς ὡς ἐκεῖνος τῶν « τριάκοντα τριῶν χιλιάδων τριακοσίων τριάκοντα τριῶν » Θεῶν, ὡς ἐκεῖνος τῶν ποταποτέρων ὄντων, ἅτινα ἐκ τοῦ ἀπείρου αὐτοῦ κόλπου κατόπιν μεταναστεύσεων μᾶλλον ἢ ἥττον μακρῶν ἐπανερχονται ἐν αὐτῷ, ὅπως ἐπανάκαμψωσιν εἰς τὸν χεῖμαρρον τῆς καθολικῆς ζωῆς, καθ' ἃ λέγει ὁ Παιροχίτας (ἡγεμῶν ποντίφηξ) :

« ... Ἐκ τοῦ Βράμα τὸ πᾶν κατάγεται
Καὶ εἰς τὸν Βράμαν ἐπανερχεται. » (α)

« Οὕτως ἔχει » — αὐτολεξεῖ ὀρίζει τὸ ἴδιον Μαχαβαράτα, « ὅπερ συμπληροῖ τὸν ἐν τῷ κόσμῳ κύκλον αὐτοῦ, ἄνευ ἀρχῆς οὐδὲ τέλους, καὶ παράγει τὰς περιπετείας τῶν ὄντων ἄνευ ἀρχῆς οὐδὲ τέλους ». Καὶ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔλαθεν ὡσαύτως φιλοσοφίαν ὁμοίαν ταύτῃ ἐν ταῖς θεωρίαις τοῦ Ξενοφάνους καὶ τοῦ Παρμενίδου :

Ε.

Αἱ ἀπειράριθμοι δενδροστοιχίαι τῆς ὀρύζης τῆς Βεγγάλης παρέχουσιν ἄσυχον εἰς τεραστίους ἐλέφαντας, ὧν τὸ μέγεθος οἱ ποιηταὶ παραβάλλουσι πρὸς λόφους, καὶ τοὺς ὁποίους ὁ ἄνθρωπος καθίστησιν ὑπηρέτας τοῦ εὐρώστους ἄμα καὶ μειλιχίους, εἰς τὰ μεγάλα δάση ὅπου τὰ δένδρα φθάνουσι τὸ ὕψος 30 μέτρων, — σχεδὸν ὁ Βισχνοῦ

(α) Ὁ ἀποχωρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι πραγματικὸς. Τὰ άτομα, οἱ θεοί, οἱ ἄνθρωποι ἢ τὰ ζῶα, ἀπλάτ τοῦ ἀπείρου ἐκφράσει, δὲν δύνανται ν' ἀποχωρισθῶσιν αὐτοῦ. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐκφράζεται ἐντανύτατα παρὰ τοῦ Ἀράτου ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Παύλου ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀρειον Πάγον τῶν Ἀθηνῶν οὕτως :

καὶ ὁ Σίβα θὰ εὐαρεστηθῶσι νὰ ἀμιλλῶνται περὶ τὴν δύναμιν, ἡ φύσις διατελεῖ ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀνεξάντλητος πηγὴ καλῶν καὶ κακῶν. Τὸ καλὸν διεγείρει τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν ποιητῶν ὑπερυψούντων τὰ θαυμάσια τοῦ φυτικού κόσμου.

Ὁ μέγας βασιλεὺς *Vaen* «ταμίης τοῦ πλούτου καὶ νικητὴς τῶν πολεμίων», ὑπὸ διαπύρου κατειλημμένος ἔρωτος ὑπὲρ τῆς *Girika*, πορεύεται εἰς τὸ δάσος καθάπερ εἰς τὸν παράδεισον τοῦ *Ciditraratha*, γέμοντα τῶν θείων τοῦ *padal* ἀνθέων, σανδαλίων καὶ ἀργιομάδων (*argiunds*), μεγάλων δένδρων περικαλλῶν καὶ καθαρῶν ἡδυτάτους φερόντων καρποὺς· πορεύεται εἰς τὸ δάσος ἐκεῖνο τὸ ἀντηχοῦν ἐκ τῶν κούκων (*Kokilas* παρ' Ἰνδοῖς) τῆς κραυγῆς, τῶν ἐλεφάντων περιπλανωμένων καὶ ἐξ ἔρωτος μεθυόντων κατὰ τὴν ἑαρινὴν ὥραν. Μεταξὺ τῶν μεγάλων ἐκείνων δένδρων ὑπάρχουσι κρησφύγετα τερπνότατα, ὡς ἐκεῖνα ἐνθα κατοικεῖ ὁ *Argiuna*, ὅστις λάμπει ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ *Himarai*, ὅπου παγιοῖ τὴν κατοικίαν του. Ἐκεῖ αὐτὸς θαυμάζει ἀνθοφόρα δένδρα, ἐρψυχούμενα ἐκ τῶν εὐγενῶν ἀσμάτων τῶν πτηνῶν, ἀνθη σχηματίζοντα μεγάλας καὶ κυρτάς ταινίας ὁμοίας πρὸς *laçavli* (λίθους πολυτίμους κυανοειδεῖς μὲ φλέβας χρυσαῖς), ἄνευ κηλίδος, ἀν-

Ἐν αὐτῇ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. Ἐν τῇ Βράμα περιέχονται συλλήθδην ἅπαντα τὰ ὄντα, ἅπαντες οἱ θεοί, ἀπὸ τοῦ Ἰνδρα καὶ τοῦ Πραπαγιάτου (Γουβερν. ἐγκυκλοπ. Ἰνδ. ἀρθ. *Brahman*).

Ἐπειδὴ δὲ, ὡς προεῖρήθη, οὗτος ἦτο κατὰ τοὺς Ἰνδοὺς ἡ ἀρχικὴ οὐσία καὶ τροφή τοῦ κόσμου, ἡ ἑλληνικὴ λέξις βρώσις παράγεται ἐκ τῆς πρώτης τοῦ Βράμα ῥίζης, *Braha* ὅ ἐστι βράω-ω καὶ *maha* ἢ *brahma* μεγάλη τροφή, ἐντεῦθεν τὸ μάννα τῆς ζωῆς τῶν Ἰβραϊκῶν.—Μάννα=Mahamach—(φ. λ.). Σ. Μ.

(β) Ὁ διαβατικὸς, ὁ Αἰθήρ ἢ κατ' ἄλλου· ὁ ἥλιος ἢ τὸ πῦρ, καθὼ στοιχεῖον ζωογόνον τοῦ κόσμου, ἐν τῶν προσώπων τῆς Τριμουτριάδος.

Τοῦτο διαμάχεται τὸ κακὸν ὑπὸ τᾶς ἀπειρας αὐτοῦ μορφᾶς. (*Avalarās*). (Ὁρα ἐγκυκλοπ. Ἰνδ. ἀρθ. *Vish Avā*).

τηχούσας ἐκ τῆς φωνῆς τῶν κύκνων καὶ τῶν ἀγρίων χηνῶν, τοῦ χαροποιοῦ ἄσματος τῶν *Kokilas*, τῶν ἐρωδιῶν καὶ τῶν ταῶν. Ἐν δὲ τῷ θαυμάζειν τὰ καθαρὰ, ψυχρὰ καὶ διαυγῆ ἐκεῖνα ὕδατα, τὰ ὑπὸ τερπνοῦ δάσους περικυκλούμενα, ὁ ἄξιος *Argiuna* κατελήφθη ὑπὸ ζωνοῦ χαρᾶς αἰσθήματος, τὸ δὲ ὠραῖον κατοπτεύων δάσος ἐγκαταλιμπάνετο εἰς σκληρὰς δοκιμασίας. Αἱ τὸν μυστικισμόν τοσοῦτον προκαλοῦσαι μελαγχολικαὶ ψυχαὶ ὤφειλον μετὰ προσοχῆς νὰ σπουδάσωσι τὰ παράδοξα τῆς φύσεως θεάματα· «Τὸ ζοφερὸν καὶ πυκνὸν δάσος, τὸ γέμον στιφῶν παντοειδῶν ζώων καθίσταται μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας τὸ δάσος τοῦ κόσμου, ἡ εἰκὼν εὐρυτάτου κόσμου, πλήρους ἐνεδρῶν καὶ κινδύνων (α). Ἀφοῦ πᾶς Διγιᾶς (*Dvijā* ἦτο κοινωνικὸς καὶ πεπολιτισμένος) εὕρισκόμενος ἐν τῷ μεγάλῳ κόσμῳ μόλις καὶ μετὰ βίας εἰσῆλθεν εἰς δάσος τι, πλήρες ἀγρίων ζώων, λεόντων, τίγρεων καὶ ἐλεφάντων καὶ τρομακτικῶν ἤχων, τὸ ὅποσον διακρίνεται πανταχόθεν κυριευμένον, θὰ ἐτρόμαξε καὶ ἂν ἦτον αὐτὸς ὁ ἴδιος *Fatma*. (β). Ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ «τρομεροῦ δάσους, τοῦ ὑπ' ἐλεφάντων δίκην ὑψηλῶν ὀρέων περικυκλουμένου» συμπληροῦται «διὰ τοῦ ἀθροίσματος *liānaw* διασταυρουμένων ὑπὸ «τοῦ τρομεροῦ ὄψεως μεγάλης δυνάμεως», ὑπὸ τῶν ἐπικινδύνων μελισσῶν, φρικωδῶν σχημάτων «ὑπὸ τῶν θηρίων» ἐξηπλουμένων εἰς τὸ πυκνότερον δάσος.

Ἐντὸς τῶν θρηνηδῶν τούτων ἐρήμων αἱ τίγρεις, οἱ πάνθηρες, οἱλέοντες, οἱ ῥινόκεροι, οἱ βούβηλοι κολοσσικῶν ἀναστημάτων

(α) Τοῦτο ὑπενθυμίζει τὸ δάσος τοῦ Δάντου, οὗτινος πρὸ μικροῦ ἡ συγγραφεὺς τῆς παρούσης πραγματείας ἐπισκέφθη τὸν τάφον. Ὁρα τὴν ἀποπλάνησιν εἰς τὸν τάφον τοῦ Δάντου, Ἑλληνιστὶ ἐν τῇ Ἑθνικῇ Ἡμερολογίῳ τοῦ 1868, ἰταλιστὶ ἐν τῇ *Rivista Sicila* (Πάνορμον 1869) καὶ γαλλιστὶ ἐν τῇ *Grèce* (Ἀθῆναι, 4 Ἰουνίου 1870 κ. τ. λ.).

(β) Ὁ Θεὸς τῶν τεθνεώτων καὶ τῆς δικαιοσύνης. (Ὁρα Γουβερνάτου Ἐγκυκλοπαιδείαν Ἰν-

εἰς τὰ ὄργανα τοῦ τρομεροῦ *Mahādeva*. Οἱ ὄφεις καὶ οἱ κροκόδειλοι, ὅμοιοι πρὸς τέρατα τῶν προϊστορικῶν χρόνων, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον βωμαλέοι καὶ ἱερόλοι ἢ τὰ ἔρπετα καὶ τὰ ἀμφίβια τῶν ὑπὸ τὸν ἰσημερινὸν κειμένων τῆς Ἀμερικῆς χωρῶν.

Βεβαίως ἡ Ἑταιρία τῶν Πιστῶν δὲν ἐδύνάτο νὰ προσφέρῃ τοῖς φλωρεντινοῖς ἔξεις περὶ τὰς ἡσύχου χωρογραφίας, περὶ τὰ «σκηνώματα τῆς μυρίνης» τοῦ εὐφυοῦς αὐτῶν κωμωδοποιοῦ *Gherardi del Testa*, τὸν θαυμάσιον ἐκείνον παράδεισιν, ἐνθα αὐξάνουν τὰ τέρατα. Ἀλλ' οὐδενὸς ἐφείσθη μέσου ὅπως ἡ ἐπὶ τῆς σκηνῆς λειτουργία ἤθελε καταστῇ μεγαλοπρεπής, καθ' ἣ ἐπεμαρτύρησεν ἡ Σύγχρονος Ἐπιθεώρησις τοῦ Τουρίνου καὶ ὅπως οἱ θεαταὶ ἤθελον σχηματίσει ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ ἐξαιρέτου ἐκείνου τρόπου, καθ' ὃν φαίνεται ὅτι ἡ τῶν γοησσῶν χεὶρ ὑφαντουργεῖ τὰ ἐκ πλουσίων μεταξωτῶν ἱμάτια, τοὺς λαμπροὺς τάπητας, πέπλους θαυμασίων χρωμάτων, ὅπου αἱ γυναῖκες κοσμοῦνται θαυμαστὰ πετράδια, οἱ δὲ ὀπλοποιοὶ γνωρίζουν νὰ κατεργάζωνται τὸν σίδηρον καὶ τὸν χάλυβιν μοναδικῶς καὶ ὅπου οἱ ἀρχιτέκτονες ἀνήγειραν γιγαντιαία καὶ ποιητικὰ κτίρια, συνελόντι δ' εἰπεῖν, ὅπως δὴποτε ὁ ἄνθρωπος ἀπεπειράθη, πρὸ πάντων πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ Ἰνδικοῦ πολιτισμοῦ, νὰ ἔλθῃ παρατόλμως εἰς ἄμιλλαν πρὸς τὸν μέγαν καλλιτέχνην τὸν τοσοῦτον θαυμάσιον προχέοντα πῦρ, χρώματα, ἀρώματα, ἐπὶ τῶν θαυμάτων πάντων ὅσα δύνανται νὰ ἐξάψω-

σι τὴν φαντασίαν καὶ νὰ καταγνητεύσῃ τὰς αἰσθήσεις.

Ὁ Σβέργας χορηγεῖ ἰδέαν τινὰ περὶ τῆς μεγαλοπρεπείας ἐκείνης, ἐνῶ περιγράφει πρὸς τὸν αὐτάδελφον Νάλαν τὸ μαγευτικὸν ἀνάκτορον, τὸ ὅποιον κατοικεῖ

Εἰς τὸν κήπον τοῦ φρουρίου ῥέει μέλι παν-
τὸς δένδρου,

Τῶν πηγῶν δ' ἡ ἀμβροσία τοὺς θεοὺς συχνὰ
καλεῖ

Εἰς τὴν διημέρευσίν μου.

..... Ἐνῶ ἐσὺ ἐξήρχεσο εἰς τὸ βασίλειόν
σου,

Ἐμὲ πυνόουν οἱ θεοὶ ὅποια εὐλογία!

Τὸν πλοῦτον εἰς ἐμέ ᾗδον καὶ τὴν εὐδαι-
μονίαν.

Θωπευτικὴ προσέρχεται ἡ αὔρα, δὲν προσ-
βάλλει,

Θερμὸς, πυρὸς ὁ ἥλιος, ἀλλὰ ποσῶς δὲν
καίει,

Καὶ ἡ ψυχὴ ἀρμονικὴ ἐκ παντὸς ἤχου φέ-
ρει—

Εἰς δὲ τὰ ὄμματα γλυκὰ, ὡς μία ἐρωμένη,
Μὲ χάδια νῆα σ' ἐραστοῦ τὴν ὄψιν προχω-
ροῦσα,

Κυματιστὰ εἰσέρχεται μὲ γόητρα ἐλπίδων
Πολλὰ τὸ χαιρετίζον, γελῶν, λαμπρὸν φῶς:

Οὔτε στενοχωρία ἐκεῖ ὑπάρχει,
Οὔτε ἰδρώτες ἢ πείνα ἢ δίψα,
Οὔτε τὰ σκότῃ ἐκεῖ οὔτε ψῦχος
Ποτὲ ἐνσκήπτει οὐδὲ γερόντων
Λειποθυμία, καὶ νεκρά
Ἡ ζωὴ πάντοτε ἐκεῖ γελᾷ.

ΣΤ'.

Ὅπως σὰς ἀπασχολήσω, Κύριοι, μέχρι τέλους ἐπὶ τοῦ Μαχαβαράτα, δὲν σὰς ὠμίησα εἰμὴ περὶ τῶν ἔργων τοῦ καθηγητοῦ Γουβερνάτου τοῦ ἀπὸ τῆς σκηνῆς δημοτικὸν καταστήσαντος ἐν τῶν λαμπροτέρων ἐπεισοδίων. Δὲν θὰ μοὶ ἦτο δὲ ἄτοπον νὰ εἰσέλθω εἰς ἰδιαίτερα πολλὰ διεξοδικώτερα, ἐὰν προετιθέμην σκοπὸν νὰ χορηγήσω ἰδέαν τινὰ ἀκριβῆ περὶ τῶν ἔργων τοῦ Γασπάρου Γκορεσίου, τοῦ Ἰωάννου Φλέκκια, τοῦ Ἰ-

δικὴν ἀρεθ. *Dhar* Φαίνεται ὅτι ἐνταῦθα εἶναι εἰρωνία σχεδὸν ἡ δικαιοσύνη, διότι δὲν θὰ βασιλεύσῃ εἰμὴ ἐν τῇ ἄλλῃ ζωῇ.

Ματαίως καὶ ὁ Ἡσαίας ἐκ τοῦ χάους τοῦ παρελθόντος θέλει αἰωνίως φωνάζει «Δικαιοσύνην μάθετε οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς. » Οἱ θνητοὶ δὲν παραδέχονται ὡς δίκαιον εἰμὴ ὅτι τοῖς συμφέρει. Καὶ ἡ δικαιοσύνη ὑποβαλλομένη εἰς ὄρους, ὧν ἄνευ ἀγνοεῖται ὑπὸ τῆς κοινῆς συνειδήσεως, ἐξαφανίζεται ὡς φάσμα ἐγωιστικοῦ συμφέροντος ἐν τῇ μέσῃ τοῦ πολυδαίδαλου τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας σάλλου.

Σ. Μ.

ακώβου Λινιάννα, τοῦ Αἰμιλίου *Tessa* καὶ τοῦ Ἡσαίου Ἀσκόλι.

Οἱ τέσσαρες πρῶτοί εἰσιν, ὡς ὁ *DeGudernatis*, ἐκ τῆς ἄνω Ἰταλίας, ὁ δὲ πέμπτος, γεννηθεὶς ἐν *Gorizia* τῆς Ἰστρίας, διατελεῖ καθηγητὴς ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ καὶ φιλολογικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν *Mediolanum*.

Ὁ μεγαλόσταυρος Γκορέζιος, μέλος ἀντεπιστέλλον τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἔλαβε τὴν δόξαν νὰ εἰσαγάγῃ ἐν Ἰταλίᾳ τὰς Ἰνδικὰς σπουδὰς· πιστὸς δὲ εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ Εὐγενίου Βουρνού, οὗτινος ζω-
ηρὰ ἔσχε ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τὰ ἀξιοθαύμαστα ὑποδείγματα, ἀφιέρωσε τὸν βίον εἰς πονήματα, ἅτινα δύναται νὰ φέρῃ εἰς πέρας μόνον ἐκεῖνος, ὅστις ἐσπούδασε κατὰ βάθος τὴν γλῶσσαν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν φιλολογίαν τῆς Ἰνδικῆς. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσωμεν τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην μετὰφρασιν τοῦ *Rāmāyana*, τῆς Ἰλιάδος ταύτης τῶν Ἰνδιῶν.

Ὅταν ὁ Γκορέζιος ἦτον ἐφ' ὧλων τούτων ἔτοιμος καὶ δὴ ἐνήμερος, τοῦ *Rāmāyana* δὲν ἦσαν γνωστὰ εἰμὴ τὰ δύο πρῶτα βιβλία, περὶ ὧν ὁ *A. W. Schlegel* εἶχεν ἐπιχειρήσει τὴν δημοσίευσιν μεταφράσεως λατινικῆς μετὰ τοῦ κειμένου. Ὁ Γκορέσιος, ἀκολουθῶν διάφορον μάθημα καὶ τῶν Ἰνδικῶν σχολίων ἐπωφελοῦμενος, προσήνεγκεν ὁλόκληρον τοῦ ποιήματος μεταγλώττισιν, πιστὴν ἅμα τε καὶ κοινήν. Ἦδη δὲ τὴν δημοσίευσιν ἀναμένει πονήματος συμπληρωματικοῦ τῆς ἐκποσίτας τοῦ *Valmiki*, τῆς *Uttarakānda*.

Ἐν ἐκάστῳ τοῦ *Rāmāyana* τόμῳ προηγείται εἰσαγωγή, ἐν ᾗ ὁ εὐπαίδευτος μεταφραστὴς μετὰ πολλῆς τῆς σαφηνείας ἐκτίθησι τὰς θεωρίας αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐπικῶν τῆς Ἰνδικῆς ποιημάτων, πρὸ πάντων δὲ τοῦ *Rāmāyana*. Κατὰ τὸ 1852, ἐνῶ ἡ μετάφρασις αὐτοῦ δὲν εἶχεν εἰσέτι ὁλόκληρος ἐκδοθῇ, αὐτὸς προσεκλήθη νὰ καθέξῃ τὴν καθέδραν τῆς Σανσκριτικῆς γλώσσης τε καὶ φιλολογίας, ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Τουρίνου, τῇ πρῶτῃ ἐν Ἰταλίᾳ ἰδρυθέντι. Ἐν

ἔτει 1862 διατέλει ἑφορος τῆς τοῦ πανεπιστημίου ἐκείνου Βιβλιοθήκης.

Ὁ μὲν Ἰωάννης Φλέκκας καὶ ὁ Ἰάκωβος Λινιάννας εἰσὶ Πεδεμόντιοι, ὡς ὁ Γκορέζιος· ὁ δὲ Φλέκκας, ὅστις ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Τουρίνου τηρεῖ τὴν παράδοσιν γλωσσῶν συγκριτικῆς φιλολογίας, ἐδημοσίευσεν γραμματικὴν τῆς Σανσκριτικῆς ἀρκούντως εὐπόληπτον. Ἀλλ' ἀπὸ τινων ἐτῶν ἀσχολεῖται ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῆς συγκριτικῆς γραμματικῆς τῶν ἰταλικῶν διαλέκτων. Ἐπόμενος τῇ συγκριτικῇ μεθόδῳ τοῦ *Dietz* καὶ *Fuchs* τῶν μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας τὰς μυθιστορικὰς γλώσσας ἀναλυσάντων, ὁ *Hecchia* συλλέγει τὸ ὕλικόν πονήματος δυναμένου νὰ ἀποθῇ χρήσιμον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης, ὡς τὰ τοῦ *Grimm* καὶ τοῦ *Littre* ὑπῆρξαν τοιαῦτα εἰς τε τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν. Εὐφυῖα ὑπομονητικῇ, ποιητικῆς αἰσθήσεως ἀνελλιπῆς, ὁ *Heukia* λέκτεται κριτικὴν γόνιμον καὶ ἀσφαλῆ.

Ὁ Ἰάκωβος Λινιάννας, καθηγητὴς τοῦ ἐν Νεαπόλει Πανεπιστημίου, κατέχει καὶ διδάσκει διαφόρους ἀσιατικὰς γλώσσας, μεγάλων γνώσεων καὶ διαβατικῆς νοημοσύνης κάτοχος· δὲν παρέσχεν ὅμως εἰσέτι μέγα τι καὶ πολλοῦ λόγου ἄξιον σύγγραμμα, ὅπως ἐφελκύσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ βάθους τῶν φιλολογικῶν αὐτοῦ γνώσεων ἐν γένει κρίσεις. Ἀλλ' ἄξιον τῆς μνήμης ἡμῶν εἶναι ὅτι ἅπασαν τὴν δραστηριότητα αὐτοῦ ἀπὸ τινος χρόνου κατέβαλεν, ὅπως μεταμορφώσῃ τὸ «Ἀσιατικὸν Ἐκπαιδευτήριον» εἰς *Σερίκον* (*collegiadei cinesi*), ἰδρυμένον ἀπὸ τοῦ τελευταίου αἰῶνος πρὸς διάδοσιν τοῦ καθολικισμοῦ. Αἱ ἐν τῇ Βελγικῇ Ἀνεξαρτησίᾳ (*Indépendance Belge*) δημοσιευθεῖσαι περίεργοι ἀλληλογραφίαι καταδεικνύουσιν ὅτι τὰ «καθολικὰ συμφέροντα» (*interessi cattolici*) κατὰ τὴν φράσιν τοῦ κόμητος τοῦ *Montalembert*, καθιστῶσιν, εἰ μὴ ἀνεφίκτους, δυσχερεστάτας καὶ ἐν ταῖς μεσημβριναῖς ἐπαρχίαις τὰς κατὰ τὸ δοκοῦν τῶν πλείστων ὑπὲρ τὸ δέον διίσταμένας ἀποπείρας, τὰς καὶ προσ-

κόμματα παρεμβάλλουσας ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἐ-
δύνατό τις νὰ φαντασθῇ τοιαῦτα.

Ἐν Τοσκάνῃ αἱ Ἰνδικαὶ σπουδαὶ ἔχου-
σιν ἐπὶ τοῦ παρόντος δύο ἀντιπροσώπους,
καὶ ἐκ τοῦ βορρᾶ τῆς χερσονήσου (α), τὸν
Ἀγγελοῦ *De Gubernatis* ἐκ τοῦ Πεδεμον-
τίου καὶ τὸν Αἰμίλιον *Tessa* ἐνετόν. Καὶ ἐν
αὐτῇ δὲ τῇ ἀρχαίᾳ Ἑτρουρία ἀπὸ πολλοῦ
ἤδη ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ἡ σπουδαιότης τῶν
Ἰνδικῶν σπουδῶν.

Ὁ περιηγητὴς Φίλιππος Σασέττιος ἦτο
Φλωρεντινὸς. Ἐν ἔτει 1847 ἱερεὺς τις
Τοσκανὸς, ὁ Ἰωσήφ Βαρδέλλης, ἐσπούδαζεν
ἐν τῷ *Oxford* χειρόγραφον τῆς *Atharrave-*
da, οὗτινος ἀπόγραφον παρ' αὐτοῦ ἐναπε-
τέθη ἐν τῇ Ἑθνικῇ τῆς Φλωρεντίας βιβλι-
οθήκῃ. Ἐπανακάμψας ἐν Ἰταλίᾳ παρέλι-
πε τὴν σπουδὴν τῆς Σανσκριτικῆς χάριν
τῆς Κοπτικῆς. Καθηγητὴς κληθεὶς ἐν τῷ
Ἰνστιτούτῳ τῶν ἀνωτέρων σπουδῶν, οὗτος
ἀνέλαβεν τὰς Ἰνδικὰς αὐτοῦ σπουδὰς καὶ
βραδύτερον κατηνύθη εἰς τὸ ἐν Πίσῃ Πα-
νεπιστήμιον, ὅπου καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ
1865.

Ὁ ἱστορικὸς τῶν *Σικελικῶν Ἑσπερι-*
ων, Μιχαὴλ *Amarì*, διακεκριμένος Ἀ-
νατολιστὴς, ὑπουργὸς ὢν τῆς δημοσίας
ἐκπαιδεύσεως (1863), προσεκάλεσεν ἐκ Βε-
ρολίνου τὸν Γουβερνάτιον, συνάδελφον τοῦ
Ἀλβέρτου *Weber*, πρὸς πλήρωσιν τῆς ἐν
τῷ Ἰνστιτούτῳ καθέδρας, κενῆς παρὰ τοῦ
Βαρδέλλης.

Πιστεύω ὅτι κατέδειξα, πῶς ἐν τῇ ὑψηλῇ
ἐκείνῃ θέσει αὐτὸς ἀπεδείχθη ἄξιος τῆς
Ἰνδικῆς μαθήσεως. Ἐντὶνι προσφάτῳ αὐτοῦ
συγγράμματι ἀφιερωθέντι τῷ Ἀδαλβέρτῳ
Κοῖν καὶ Μαξίμῳ Μοῦλλερ, θεμελιωταῖς τῆς
συγκριτικῆς μυθολογίας, οὗτος ἀναγγέλλει
ὅτι ἀσχολεῖται ἤδη περὶ τὴν μετάφρασιν
τῶν ὕμνων Πρὸς τὴν Ἡὼ τῷ *Rigveda*.

(α) Ὁ Εὐγένιος Βουρνοῦ, υἱὸς Ἑλληνιστοῦ,
ἐκ τοῦ βορρᾶ τῆς Γαλλίας κατήγετο· ὁ πα-
τήρ αὐτοῦ, Νορμανδὸς τὸ γένος, ἀπεθίωσεν ἐν
Παρίσι τοῖς ἐν ἔτει 1852. (Ὁρ. Λεξικὸν τῆς συ-
ναναστροφῆς, (*Dictionaire de la conversation*)
τοῦ Duckett ἀρθ. Burnouf.

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Η΄.)

Σαφῶς δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ συγγραφῇ ἀνκεφα-
λαιοῖ τὰς ἀρχάς του ἐπὶ τῆς συγγενείας με-
ταξὺ τῆς μυθολογίας καὶ τῆς δημοτικῆς φι-
λολογίας. «Τὰ οὐράνια πράγματα, κινού-
μενα, λέγει αὐτὸς, ἐγένοντο πρόσωπα. Κα-
»θὼ πρόσωπα ὤφειλον νὰ πράξωσι, τὸ δὲ
»ἔργον τῶν οὐρανίων τούτων προσώπων,
γνωσθὲν, ἀπέληξεν εἰς ἓνα μῦθον, ἐκ τῆς
ἀφηγήσεως τοῦ ὁποίου προέκυψεν ὁ ψαλμὸς,
ὅστις ἠκολούθει κατόπιν δύο χειμάρρους
τὸν μὲν ἐθνικόν, τὴν ἐποποιίαν, τὸν δὲ
οἰκιακόν, τὴν διήγησιν.»

Ὁ Αἰμίλιος *Tessa*, καθηγητὴς τέως ἐν
Βολωνίᾳ, νῦν δὲ διάδοχος τοῦ *Bardelli* ἐν
τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Πίσσης, ἐνθα διδά-
σκει τὴν Σανσκριτικὴν, γινώσκει γλώσσας
ὅσας φιλόλογος τις Γερμανός. Λέγεται ὅτι
κατέχει εἴκοσιν. Αἱ μεταφράσεις καὶ τὰ φυλ-
λάδια, ἅτινα ἐκ διαλειμμάτων δημοσιεύει,
καταδεικνύουσι τὴν μεγάλην τῶν γνώσεων
ἐγκράτειαν, τὸ ὀξύνουν καὶ ἀκριβὲς αὐτοῦ.

Ὁ Ἡσαΐας *Ascoli*, Ἰσραηλῆτης τὸ γένος,
ἐπαξίως ἐκπροσωποῖ ἐν Μεδιολάνοις τὴν ἐ-
πιστήμην τῆς γερμανικῆς φιλολογίας ὡς
πρὸς τὴν γλωσσολογίαν ὥσπερ ὁ Γουβερ-
νάτος ἐν Φλωρεντίᾳ ἐξακολουθεῖ φιλοπό-
νως ἐκπροσωπῶν τὸ μυθολογικόν, ἱστορικόν
καὶ φιλολογικὸν μέρος.

Ὡς πολλοὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ *As-*
coli ἐφάνετο προωρισμένος νὰ διανύσῃ τὸν
βίον αὐτοῦ παρὰ τινι τραπέζῃ (*bancu*),
ἀλλ' εἰς τὰ γραμμάτια τοῦ Θεσαυροφυλα-
κείου ἀντέταξε τὰ ἔργα τῆς φιλολογίας.
Ὁ συγγραφεὺς τῶν *Ἀνατολικῶν* καὶ γλωσ-
σολογικῶν σπουδῶν χαίρει ὑπόληψιν ἐν
Γερμανίᾳ (ἐνθα ἡ γνώμη του δὲν εὐρίσκει
ἐφάμιλλον περὶ τούτου τὴν αὐθεντίαν) ὡς
εἰς τῶν βαθυνουστέρων ἀναλυτῶν τῶν ἀρι-
ανῶν γλωσσῶν, ἡ δὲ *Zeitschrift* τοῦ *Kuhn*
συχνάκις δημοσιεύει διατριβὰς κριτικὰς παρ'
αὐτοῦ ὑπαγορευθείσας. Αὐτὸς προσγύμνασε
διὰ τὰ Ἰταλικά λυκεῖα καθηγητὰς καλοὺς
κἀγαθοὺς περὶ τοῦ τὴν ἐλληνικὴν καὶ τὴν ἰ-
ταλικὴν τοιούτους δ' ἐμόρφωσε, ὅποιοι διὰ
τῶν ἐπὶ τῆς συγκριτικῆς γραμματικῆς σπου-
δῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ εἰσιν ἱκανοὶ

νά δώσωσι λόγον περί οὗτινος διδάσκουσι.

Ἀποσκοπῶν δὲ εἰς τὴν παγίωσιν τῆς ἐνότητος μεταξὺ τῶν διασημοτέρων κλασμάτων τῆς λευκῆς φυλῆς, ἐνότητος παραδεγμένης ὑπὸ τῆς Βίβλου, ἀπεπειράθη νὰ προσεγγίσῃ διὰ τῆς συγκεκριμένης γραμματικῆς τοὺς Ἀριανοὺς τοῖς Σημίταις. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀπόπειραν ταύτην ἀπέμεινε σχεδὸν μόνος, αὐτὸς παρέσχε δείγματα πολλῆς λεπτότητος καὶ εὐφυοῦς δεξιότητος. Ἀλλὰ τὸ κύριον αὐτοῦ σύγγραμμα ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς γλωσσολογίας *Spoudῶν* (*Corsi di glottologia*), ὧν περ ἐξῆλθεν ἐν τούτοις εἰς φῶς τὸ πρῶτον μέρος, τὸ ὁποῖον θὰ περιεποίει τιμὴν εἰς τὴν πατρίδα τῶν *Bopp*, τῶν *Schleicher*, τῶν *Pott* καὶ τῶν *Benfey*. Ὁ σοφὸς συγγραφεὺς ἀπ' ἀρχῆς συγκρίνει τὴν Σανσκριτικὴν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν, παραλείπων πρὸς ὥρας τὴν τρίτην τῶν Πελασγικῶν ἢ Γραικο-Ῥωμαϊκῶν, τὴν Ἀλβανικὴν. Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις αὕτη ὁπωσδήποτε δὲν ἀφαιρεῖ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ *Ascoli* ἀξίαν ἐξαιρετικὴν. Οὗτος ἐμβριθέστατα ἐπραγματεύθη ἅπαντα τὰ φωνολογικὰ ζητήματα.

Ἀναμφιβόλως, Κύριοι, οὐδὲν ἔθνος τῆς ἐνδόξου Πελασγικῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἀνήκομεν, δύναται ν' ἀνταγωνισθῇ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς φιλολογίας πρὸς τὴν Γερμανίαν, τὴν δυναμένην ν' ἀντιτάξῃ ἡμῖν πλῆθος σοφῶν. Ἀλλ' ἀνέκαθεν τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἀδιαφιλονεικῆτους ἀνεπτύξαμεν προόδους. Ἡ νέα Ἑλλάς δύναται νὰ ἐγκαυχηθῇ ἐπὶ φιλολόγοις, ὧν οὐ τοῦ παρόντος ἢ κατ' ὄνομα μνεία. Καὶ οἱ Ἀλβανοὶ, οἱ μέχρι τινὸς μὴ ἔχοντες ἄλλο τι «ἢ ἀναμνήσεις πολέμου ἐν τῇ ἀνησύχῳ αὐτῶν ψυχῇ» ἀχολοῦνται ἤδη περὶ τὰς πηγὰς τῆς γλώσσης καὶ τὰ δημοτικὰ ἄσματα, τινὲς δὲ σοφοὶ ἐξ αὐτῶν, οἱ πρόγονοι τῶν ὁποίων κατὰγονται ἐκ τῆς χώρας τοῦ *Scender-bey*, ἐγένοντο ἄξιοι ἐνθαρρύνσεως παρ' ἀνδράσι λίαν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀρμοδίους. Ἡ Ἰταλία δὲν ἀπέμεινε ἀνεργὸς ὡς κοινῶς πιστεύεται. Τὸ παράδειγμα δοθέν τῇ Γαλλίᾳ ὑπὸ τοῦ ἀθανάτου *Burkhouf* δὲν ἔμεινε ἀνευ μιμητῶν· ἐάν δὲ τὰ

τέκνα τῆς ἀτρομήτου Γαλλίας καὶ τῆς ὠραίας Αὐσονίας ἔχυσαν τὸ αἷμα αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν καταπιεζομένων ἐθνότητων ἐν Παλαίστρῳ, Μελεγκάνῳ, Μαγέντῳ καὶ Σολφερίνῳ, ὥς ἐκ τῶν σχέσεων προεληθουσῶν ἀπὸ τοῦ εὐγενοῦς πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἔρωτος, αὐτοὶ κατενόησαν ὅτι ὑπάρχουσι διὰ τοὺς λαοὺς «συμμαχίαι» τοσούτῳ μᾶλλον ἄξιοι τοῦ ὀνόματος τῶν «ἀγίων» ἐν ταῖς μεταξὺ τῶν δεσποτῶν αὐστηραῖς συνθήκαις, καθόσον αἱ συμμαχίαι αὗται σκοποῦσι τὴν ἐκ τοῦ κόσμου ἀποδίωξιν τῆς δουλείας, τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς δεισιδαιμονίας.

ΔΩΡΑ ΙΣΤΡΙΑΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΟΜΕΝΗΣ ΕΚ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ.

Ὑπάρχει εἰς Θεός· τὰ φυτὰ τῆς κοιλάδος καὶ αἱ κέδροι τοῦ βουνοῦ τὸν εὐλογοῦσι, τὸ ἔντομον ψιθυρίζει τοὺς αἶνους αὐτοῦ, ὁ ἐλέφας τὸν προσκυνεῖ εἰς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, τὸ πτηνὸν τὸν ὑμνολογεῖ ἐντὸς τοῦ φυλλώματος τῶν δένδρων, ὁ κεραυνὸς ἀντηχεῖ τὴν δυνάμιν του καὶ ὁ Ὠκεανὸς κηρύττει τὸ ἄπειρον αὐτοῦ. Μόνον ὁ ἄφρων εἶπεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Δὲν ὑπάρχει Θεός.

Ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅστις εἶπε τοῦτο, δὲν ὕψωσε ποτὲ ἐν τῇ δυστυχίᾳ αὐτοῦ τὰ βλέμματα του πρὸς τὸν οὐρανὸν ἢ ἐν τῇ εὐτυχίᾳ του δὲν ἐχαμήλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς του πρὸς τὴν γῆν· Ἡ φύσις ἄρα γε διάκειται μακρὰν αὐτοῦ, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ μὴ τὴν ἐθεώρησε, ἢ μήπως νομίζει αὐτὴν ἀπλοῦν ἐξαγόμενον τῆς τύχης; Ἀλλὰ ποῖα τύχη ἡδυνήθη νὰ θέσῃ εἰς τάξιν καὶ συναρμολογήσῃ ἄτακτον καὶ ἀσυνάρτητον ὕλην;

Δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκδηλουμένη ἐννοία, καὶ ὅτι τὸ σύμπαν εἶναι ἡ φαντασία αὐτοῦ ἀποκατασταθεῖσα αἰσθητή. Οἱ παραδεχόμενοι τὴν καλλοσύνην τῆς φύσεως ὡς ἀπόδειξιν ἀνω-